

УДК 338.24

Мешкова Н.Л.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки й управління
Донбаського державного технічного університету

ОЦІНКА ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА МІКРОРІВНІ

ESTIMATION OF BUSINESS ACTIVITY OF ENTERPRISE ON A MICROLEVEL

АНОТАЦІЯ

У роботі обґрунтовано, що для оцінки стану ділової активності на макрорівні доречно застосовувати коефіцієнт стійкості економічного зростання. Також для забезпечення ділової активності підприємства пропонується застосовувати для оцінки такі показники, як коефіцієнти оборотності окремих елементів активів і коефіцієнти оборотності окремих елементів пасивів підприємства, а також показники тривалості обороту. Розглянуто оцінку ділової активності на кількісному рівні – оптимальне співвідношення між темпом зростання прибутку, доходу та активів, яке має назву «золоте правило економіки підприємства», що надає можливість проаналізувати конкурентні переваги підприємства для стимулювання ділової активності.

Ключові слова: ділова активність, промислове підприємство, оцінка ділової активності, показники оборотності, темпові показники.

АННОТАЦИЯ

В работе обосновано, что для оценки состояния деловой активности на макроуровне уместно применять коэффициент устойчивости экономического роста. Также для обеспечения деловой активности предприятия предлагается применять для оценки такие показатели, как коэффициенты оборотности отдельных элементов активов и коэффициенты оборотности отдельных элементов пассивов предприятия, а также показатели длительности оборота. Рассмотрена оценка деловой активности на количественном уровне – оптимальное соотношение между темпом роста прибыли, дохода и активов, которое называется «золотое правило экономики предприятия», которое предоставляет возможность проанализировать конкурентные преимущества предприятия для стимулирования деловой активности.

Ключевые слова: деловая активность, промышленное предприятие, оценка деловой активности, показатели оборачиваемости, темповые показатели.

ANNOTATION

The paper grounded that for the estimation of the state of business activity on a macrolevel, it is appropriate to apply the coefficient of firmness of the economy growth. Also for providing business activity of enterprise, it is suggested to apply for estimation such indexes as coefficients of circulating of separate elements of assets and coefficients of circulating of separate elements of passive voices of enterprise, and also indexes of duration of turn. The estimation of business activity is considered at quantitative level as an optimum correlation of the rate of growth of income, profit and assets, which is named «golden rule of economy of enterprise», which gives possibility to analyse the competitive edges of enterprise for stimulation of business activity.

Keywords: business activity, industrial enterprise, estimation of business activity, turnover indices, growth indices.

Постановка проблеми. Оцінка ділової активності підприємства є найбільш дослідженим питанням в загальній проблемі управління діловою активністю суб'єктів господарювання. Аналіз ділової активності підприємства на макрорівні – це один із основних напрямів аналізу фінансово-господарської діяльності під-

приємств. Отже, завдання оцінювання ділової активності на макрорівні постає як одне із важливіших для прийняття управлінських рішень у сфері розвитку підприємства, формування стратегії функціонування на перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо питання оцінки ділової активності підприємства, то варто зазначити, що, як довів аналіз літературних джерел, деякі науковці окремо його не розглядають. Так, оцінка ділової активності на мікрорівні здійснюється у рамках дослідження:

- 1) оборотності (оборотності обігових коштів, швидкості обороту капіталу);
- 2) фондівдачі (або коефіцієнту оборотності основних засобів) [1, с. 195];
- 3) продуктивності праці [2, с. 184];
- 4) рентабельності;
- 5) заходів антикризового фінансового управління;
- 6) фінансового стану: прогнозування банкрутства з використанням інтегрального показника (моделей Альтмана, Таффлера та інших моделей);
- 7) ефективності (ефективності використання оборотних активів, ефективності управління капіталом).

У монографії М.П. Войнаренко і Т.Г. Рзаєвої [3, с. 14] наведено два основні напрями оцінки ділової активності: 1) із виділенням коефіцієнтів ділової активності (при цьому вивчаються певні характеристики ділової активності); 2) із виділенням показників щодо використання коштів (поняття «ділова активність» не розглядається як окрема категорія).

Таким чином, як висновок варто відзначити, що подальші отримані результати дослідження оцінки ділової активності підприємств потребують свого подання в узагальненому вигляді з обґрунтуванням:

– необхідної (оптимальної) кількості показників, аналіз яких розкриває стан ділової активності;

– віднесення існуючої сукупності індикаторів оцінки саме до показників, що характеризують стан ділової активності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Результати дослідження показників, які оцінюють ділову активність підприємства, про що наголошується у проаналізованих методичних рекомендаціях, монографіях

та інших наукових виданнях [1-10], довели, що більшість запропонованих коефіцієнтів оцінюють оборотність активів підприємства та окремих елементів активних засобів (наприклад, дебіторської заборгованості) і джерел формування засобів (кредиторської заборгованості як приклад). Дійсно, оборотність активів і пасивів характеризує промислове підприємство з позиції прояву активності у процесі здійснення операційної діяльності.

Постановка завдання. Удосконалення підходу до оцінки ділової активності промислового підприємства на мікрорівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У роботі запропоновано провести аналіз семи коефіцієнтів оборотності, які з різних сторін оцінюють стан засобів підприємства та його розрахункових статей балансу.

Коефіцієнти оборотності, які оцінюють ділову активність підприємства, здебільшого характеризують активну частину засобів. До показників, які б всебічно оцінили оборотність коштів, автор відносить п'ять коефіцієнтів. Ці коефіцієнти можна згрупувати таким чином:

– загальний коефіцієнт оборотності – коефіцієнт оборотності активів (інші назви: оборотність основного капіталу, коефіцієнт трансформації капіталу, ресурсовіддача): показує, скільки грошових одиниць (тис. грн) чистого доходу згенерувала кожна грошова одиниця (1 тис. грн) середнього розміру активів підприємства і характеризує ефективність використання усіх ресурсів суб'єкта господарювання;

– коефіцієнти оборотності за основними елементами – це два показники: коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) і коефіцієнт оборотності обігових активів (оборотність обігових коштів). Отже, оборотність основних засобів показує ефективність використання основних фондів (обладнання, транспорту, будівель, комп'ютерів тощо); значення цього показника свідчить про те, скільки у грошовому вимірі чистого доходу припадає на одну грошову одиницю середнього розміру основних засобів за первісною або залишковою вартістю.

Коефіцієнт оборотності обігових активів оцінює швидкість обороту обігових коштів і показує, який розмір чистого доходу буде сформовано однією грошовою одиницею середнього розміру обігових активів (запасів, грошових коштів, заборгованості дебіторів за товари, дебіторської заборгованості за розрахунками тощо);

– коефіцієнти оборотності за складовими основних елементів (складові обігових активів): коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості і коефіцієнт оборотності матеріальних запасів (оборотність виробничих запасів – інша назва показника). Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості вказує на те, як швидко у середньому за певний проміжок часу обертається заборгованість, тобто набуває грошової форми (сплачується покупцями та іншими дебіторами). Цей показник визначається як відно-

шення чистого доходу до середнього розміру дебіторської заборгованості (заборгованості за товари, роботи, послуги; заборгованості за розрахунками; заборгованості покупців, яка забезпечена векселями та заборгованості за іншими поточними операціями дебіторів підприємства).

Стан ділової активності тісно пов'язується зі станом усіх ресурсів, у тому числі матеріальних, на що вказує потреба у визначенні коефіцієнта оборотності матеріальних запасів, який відповідає за ефективність управління запасами (запасами готової продукції, запасами товарів, запасами незавершеного виробництва та виробничими запасами в умовах функціонування промислових підприємств). На відміну від уже розглянутих коефіцієнтів оборотності, при розрахунку цього показника середній розмір матеріальних запасів підприємства порівнюється не з величиною чистого доходу, а з розміром собівартості реалізованої продукції, оскільки даний показник визначає швидкість перенесення запасами своєї вартості на вартість виготовленої продукції.

Варто відзначити, що значення розглянутих коефіцієнтів оборотності повинні мати тенденцію до збільшення. Чим скоріше обертаються активи, запаси, оборотні активи, основні засоби, повертаються кошти від дебіторів, тим більший розмір прибутку вони формують для підприємства і тим ефективніше працює підприємство, здійснюючи активну господарську діяльність.

Також ділова активність підприємства оцінюється на основі аналізу коефіцієнтів оборотності за пасивною частиною засобів. До цих показників віднесено два коефіцієнти, які пов'язані зі станом власного капіталу і станом кредиторської заборгованості. Отже, коефіцієнт оборотності власного капіталу як відношення чистого доходу до середнього розміру власного капіталу характеризує ефективність використання підприємством різних видів капіталу (статутного, резервного, неоплаченого, вилученого тощо) то нерозподіленого прибутку.

Для оцінки ділової активності важливим є коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, який висвітлює інформацію про стан заборгованості підприємства перед кредиторами. Варто відзначити, що у джерелах інформації наводиться різний порядок визначення цього показника:

1) у чисельнику коефіцієнта пропонується використовувати величину або чистого доходу, або доходу від реалізації продукції без вирахування податків, зборів тощо [4], або величину собівартості реалізованої продукції;

2) до знаменника коефіцієнта за одною методикою розрахунку додають усі поточні зобов'язання підприємства [4], за іншою методикою, яку наводить Л.О. Лігоненко, на відміну від попередньої, не враховуються такі показники, як короткострокові кредити банку, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями [5, с. 129], у методиці інте-

гральної оцінки інвестиційної привабливості та інших матеріалах окрім зазначених показників зі складу поточних зобов'язань виключають інші поточні зобов'язання.

Отже, на основі проведеного дослідження щодо різних підходів у визначенні коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості встановлено, що оскільки показник характеризує обороти підприємства для сплати заборгованості перед кредиторами, швидкість її обертання, то у чисельнику варто застосовувати розмір чистого доходу підприємства, так як саме цей показник у більший мірі сприяє сплаті кредиторської заборгованості: чим більший розмір чистого доходу, тим більше коштів може бути спрямовано на погашення боргів. У знаменнику коефіцієнта варто залишити показники, які описують саме стан кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги; стан зобов'язань за поточними розрахунками та стан заборгованості, яка забезпечується векселями, виданими підприємством.

Таким чином, у роботі автором визначено такий підхід до розрахунку коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості, яким передбачається зіставляти чистий дохід від реалізації продукції у грошовому вимірі, який припадає на одну грошову одиницю середнього розміру цієї заборгованості.

Оборотність показників, що характеризують пасивну частину ресурсів (тобто джерела формування ресурсів), за аналогією із оборотністю показників, що оцінюють стан активних засобів, повинна збільшуватися для підтвердження ефективності діяльності та обґрунтування позитивних змін у стані ділової активності промислового підприємства.

Поряд із коефіцієнтами оборотності оцінку ділової активності суб'єкта господарювання надають показники, що визначають тривалість (час) обороту в днях за окремими елементами обігових активів. Найбільш розповсюджені показники тривалості обороту, які використовуються під час проведення аналізу фінансового стану підприємства.

У рамках аналізу ділової активності підприємства також оцінюється тривалість операційного і фінансового циклів. Тривалість операційного циклу вказує на кількість днів, протягом яких, по-перше, відбувається сплата дебіторської заборгованості, та, по-друге, матеріальні запаси набувають грошової форми.

На відміну від тривалості операційного циклу, показник тривалості фінансового циклу (або оборотності обігового капіталу) виключає ту кількість днів у розглядуваному періоді, яка відводиться на сплату кредиторської заборгованості. Отже, за отриманням у процесі аналізу ділової активності значенням цього показника можна зробити такі висновки:

– якщо розмір тривалості фінансового циклу є позитивним, то підприємство скорочує строк погашення кредиторської заборгованості (тобто

вчасно сплачує свої борги) на відміну від періоду погашення дебіторської заборгованості, який зростає;

– якщо розмір тривалості фінансового циклу є від'ємним, то підприємство має недолік грошових коштів: накопичується кредиторська заборгованість та збільшується строк її сплати, у той же час зменшується строк погашення дебіторської заборгованості.

Отже, розглянуті показники оборотності та тривалості обороту, які оцінюють стан ділової активності підприємства, характеризують ефективність здійснення операційної діяльності, оскільки на їх основі визначається ресурсний стан суб'єкта господарювання у процесі виробництва і реалізації продукції. Слід підкреслити, що саме із використанням цієї сукупності показників автором дисертаційної роботи пропонується доводити ефективність основного виду діяльності, тобто реалізувати другий етап загального процесу забезпечення ділової активності суб'єкта господарювання.

Як відомо, оцінка ділової активності на кількісному рівні передбачає дослідження темпів зміни основних показників діяльності [7]. Темп зміни (зростання або зменшення) здебільшого визначають за розміром прибутку (балансового або чистого), доходу від реалізації продукції та активів (сукупного капіталу) підприємства. Система нерівностей, яка утворюється за трьома основними оцінюючими темповими показниками, має назву «золоте правило економіки підприємства».

Співвідношення між показниками виражається таким чином

$$100\% < T_A < T_{BP} < T_{II}, \quad (1.1)$$

де T_A , T_{BP} , T_{II} – темп зростання відповідно активів підприємства, виручки від реалізації продукції та прибутку підприємства.

Варто зазначити, що значення показників у наведеному співвідношенні мають зростати (бути більшими за 100%). Отже, термін «темп зменшення» не відповідає логіці та змісту співвідношення.

У проаналізованій науковій літературі поза увагою залишається порядок розрахунку темпових показників, отже виникають питання:

– який дохід потрібно використовувати для розрахунку (чистий чи загальний);

– який фінансовий результат (валовий або чистий прибуток, від операційної чи звичайної діяльності тощо) необхідно зіставляти з доходом.

Висновки. Як довели результати проведеного дослідження, центральне місце у розглядуваному співвідношенні займає обсяг реалізації продукції, який зіставляється як з активами, так і з прибутком підприємства. У роботі пропонується у розрахунках використовувати чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), аргументуючи тим, що цей показник є величиною, яка генерується на рахунок підприємства і не враховує податок на додану вартість та інші обов'язкові вирахування з доходу, які не

залежать від виробничого процесу. Крім того, цей підхід не суперечить поясненням, наведеним у наукових статтях [8; 9; 10] та у інших вагомих виданнях. Розглянуті індикатори оцінки надають можливість отримати інформацію про результативність заходів управління та у подальших дослідженнях виділити особливості управління діловою активністю на макrorівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия [Текст]: [учебник] / С.М. Пястолов. – 3-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 336 с.
2. Варавка В.В. Аналіз ділової активності як інструмент управління грошовими потоками підприємства [Текст] / В.В. Варавка // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 2. – С. 184-191.
3. Войнаренко М.П. Ділова активність підприємств: проблеми аналізу та оцінки [Текст]: [моногр.] / М.П. Войнаренко, Т.Г. Рзаєва. – Хмельницький: ХНУ, 2008. – 284 с.
4. Ковалёв В.В. Введение в финансовый менеджмент [Текст] / В.В. Ковалёв. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 768 с.
5. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій [Текст]: [моногр.] / Л.О. Лігоненко. – К.: Київ. нац. торг-екоп. ун-т, 2001. – 580 с.
6. Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств – емітентів облігацій (крім комерційних банків) [Текст]: Протокол засідання Аудиторської палати України від 23.02.2001 р. № 99 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – № 4. – С. 3-13.
7. Нацыпаева Е.А. Количественные показатели оценки деловой активности предприятия [Текст] / Е.А. Нацыпаева // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2012. – № 2. – С. 68-72.
8. Островська О. Оцінка фінансового стану підприємств в умовах стандартизації фінансової звітності [Текст] / О. Островська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 2. – С. 28-35.
9. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [Текст]: Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 № 49/121 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 7. – Ст. 290. – (зі змін.).
10. Сидоренко І.В. Сравнение методик оценки деловой активности предприятия [Текст] / Е.А. Нацыпаева // Вестник Самарского экономического университета. – 2008. – № 7. – С. 108-111.